

AKBANKın

2000
ALTIYINI



BİR İSTİKBAL DEMEKTİR

TÜRKİYE İŞ BANKASI

BİR MİLYON LİRALIK

1953 İKRAMİYELİ MEVDUAT PLANI

24 BAHÇELİ EV ve PARA İKRAMİYELERİ

2	MART	çekilişinde	3	EV
4	MAYIS	»	3	EV
1	TEMMUZ	»	3	EV
25	AGUSTOS	»	4	EV
2	KASIM	»	5	EV
30	ARALIK	»	6	EV

VE ÇEŞİTLİ PARA İKRAMİYELERİ.

Bu zarif ve konforlu evlerden biri belki de sizin olacaktır. Bir tasarruf hesabı açarak tahmininizi deneyiniz.

T. C.

Ziraat Bankası

Tasarruf Hesapları

1953 İKRAMİYELERİ YEKÜNU

1.000.000 Lira

15 Ev, 4 Traktör ve

DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ

FAZLA TAFSİLÂT İÇİN 444 ŞUBE VE AJANSIMIZ

EMRİNİZDEDİR.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mayıs 1953

İÇİNDEKİLER:

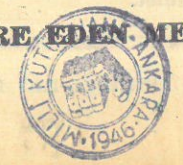


Istanbul Folkloru	İhsan HİNÇER
Beşyüz Yıl Boyunca İstanbulun Mührü	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Istanbulun Meşhur Semtleri: Bayazıt ve Fatih	M. Halit BAYRI
Istanbulun Tekkeleri ve Son Durumları	Murat URAZ
Istanbulda Alt Bekçi Baba Destanları	Naci KUM
Istanbulda Eski Ramazanlarda Karagöz	Münir S. ÇAPANOĞLU
Rumelihisarı ve Fatih'e Alt Bir Efsane	Evliya ÇELEBİ
Istanbul Halk Türküleri	Sadi Yaver ATAMAN
500. YILDA Eski İstanbulda Semaî Kahveleri	Osman Cemal KAYGILI
İSTANBUL Bir İstanbul Masalı: Ali Cengiz Oyunu	Selâmi M. YURDATAP
FOLKLORU Ayasofyaya Ait İslâmî Bir Efsane	Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER
S A Y I S I	

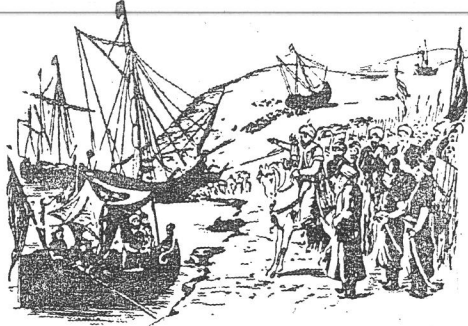
Sayı: 46

Kuruş: 25

SARIBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER



Istanbul



Destanı

Istanbul Türklerin ebedi yurdu.
Bu şehri senaya yeter mi kudret?
Onu bize Tanrı İhsan buyurdu,
Bu ne büyük lütuf, ne büyük nimet!

(Bizans) koymuş derler temel taşını,
(Kostantin) yükseltmiş göğe başını,
Bu güzelin bilen yoktur yaşını,
Adına (Tarih) de eyliyor hümet.

Nice serdar gelmiş önünde durmuş,
Ele geçirmekçin desise kurmuş,
Hile kâr etmemiş, kılıç savurmuş,
Yasa düşüp geri dönmüş nihayet.

En sonra Fatih'in yavuz askeri,
Sarmış kaleleri, tıtretmiş yeri,
Arşı inleştiren tekbir sesleri,
Bir Mayıs sabahı kopmuş kıyamet.

Yıkılmış kapılar, halk etmiş firar,
Düşman leşleriyle dolmuş sokaklar,
Zafer türkülleri söylüyor rüzgâr,
Anlatılmaz, bu bir uzun hikâyet.

Tiz sesle okunmuş içinde ezan,
Ayasofya olmuş o dem müslüman,
Secdel şükrana varırken Hâkan,
Bütün ordu Hakka arzemiş minnet.

Fatih demiş: Asya istemem zulüm,
Zalim'in cezası olacak: ölüml.
Mağlûbu korumak diler bu gönüm
Herkes için Türkde birdir adâlet.

Derlemeğe gelmiş zafer yemişi,
Uzaktan, yakından binlerce kişi,
Hepsin'in beldeye can vermek işi,
Herbiri durmadan göstermiş gayret.

Saraylar yapılmış, kurulumuş mihrap,
Medrese açılmış, okunmuş kitap.
Unutulmuş artık türlü utrap,
Görülmemiş başka yerde bu himmet.

Şehirden sürülmüş mihnet, karanlık,
Dayanağın bulmuş burda insanlık,
Uyanık, her Türkün kalbi uyanık,
Sona ermiş eski vahşet, sefalet.

Bir devir kapanmış, başlamış bir çağ,
Bir ağaç kurumuş, yeşermiş bir bağ,
Bahçeye çevrilmiş her köşe, her dağ,
Yeryüzüne inmiş sanılır cennet.

Fatih göçmüş, ondan sonra gelenler,
Yadigâr eylemiş mutlak bir eser;
Bunlarla süslenmiş İstanbul yer yer,
Görenler bilirler, söze ne hacet?

Yıldan yıla şehir serpillip taşmış,
Nüfusu pek çabuk milyonu dolmuş;
Şöhreti dünyayı dönmüş dolmuş,
Yabancılar kol kol etmiş ziyaret.

Her Türk Kâbe bilmis, sarmış yüzünü,
Gelip burda silmiş yaşlı gözünü,
Feda etmiş onun için özünü,
Toprağına basan bulur selâmet.

Devir dönmüş, kopmuş bazan da isyan,
Birbirine girmiş binlerce insan;
Yangın çıkmış, harap olmuş her meydan,
Tanrı göstermesin böyle felâket.

Savaş olmuş, düşman eylemiş tehdit,
Sayılmaz uğrunda can veren yiğit,
Bekliyor bu şehri milyonla şehit,
Yedi tepesinde edip ibadet.

Istanbul Türklerin ebedi yurdu;
Türk onun, o Türkün kalbiade vurdı:
Onu bize Tanrı İhsan buyurdu,
Âşık Remzi sen de her lâhza şükret.

Âşık Remzi AKBAŞ

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

No. 46

MAYIS 1953

YIL: 4 — CİLT: 2

Istanbul Folkloru

Yazan: İhsan HİNÇER

Istanbul, fethedildiği gündemberi Türk ilim ve sanatı ile her sahada olduğu gibi Türk Folkloru damgasını da sinesine nakşeden bir beldedir. O, Türk'ün ayak bastığı gündemberi Türk kalmasını bilmıştır. Bu medeniyet-er beldesi, Türk olan herşeyi göğsüne öylesine çekip almıştır ki, Dünya durdukça hiç bir kudret ondan bir şey koparamıyacaktır. O, taşile, toprağıle, ilmi ve sanatile olduğu kadar masalları, efsaneleri, âdet ve ananeleri, türkülleri ve içtimai yaşayışile de Türk kalacaktır.

Onun bu ölmez yönünü, binlerce efsane ve hikâye ile dile getiren Evliya Çelebi, seyahatnamelerile yarına armağan edecektir. İstanbullu içinden tanıyan, onu seven ve sevdiiren sadece Evliya Çelebi değildir. Şöyle bir düşündüğümüz zaman, Tekezade Sait Bey'in darbimesellerini, Çaylak Tefrik'in, Hüseyin Rahmi'nin, Ahmet Rasim'in, Musalıpzade Celâl'in, Sermet Muhtar Alus'un, Münir Süleyman Çapanoğlu'nun İstanbul hayatına aid emek ve çalışmalarını görüyoruz. Osman Cemal Kaygılı'nın Semaî Kahveleri ve İstanbul Argosu hakkındaki eserleri, Mehmet Halit Bayrı'nın İstanbul Folklorunun muhtelif şubelerine ait etüdleri, Müzeci Hamdi Beyin kellesini koltuğuna alarak o

taassup devrinde san'at eserlerini toplatması, Anadolu ve İstanbul kıyafetlerini tesbit etmesi, bugün bile başarılamıyacak işlerdendir. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Tıp Folkloru ve Mahyalâr hakkındaki didinmeleri, Selim Nüzhet Gerçek ile Refik Ahmet Sevengil'in orta oyunu ve Sabri Esat Siyavuşgil'in Karagöz ve Halk Temaşası hakkındaki emekleri, Küçük Ali'nin bu sahadaki fiili mesaisi, İstanbul Folkloru namına büyük birer kazançtır. Ayrıca Mahmut Ragıp Gazimihâl gibi müzikologlar İstanbul Halk Musikisine, Reşat Ekrem Koçu gibi tarihçiler onun efsane ve inanmalarına, Selâmi Münir Yıldatap ve Naki Tezel de bitip tükenmek bilmez bir hazineyi andıran İstanbul Masalları'na sarılarak yarına sadakatle aktarmıya uğraşmışlardır.

Istanbul, herşeyden fazla bir kalp gibi en fazla bu malzemelerde atmaktadır. Çünkü halk anonim olarak bu yaşayışın sahibi kalmaktadır. İstanbul, 500 yıl zarfında her semtine, her köşesine verdiği ismin yanında ona şahsiyetini kazanan bir efsane yadigar etmiştir. Bu sayededir ki, İstanbulun, her zerrisine kadar maddî ve manevî sahada Türklüğü nasıl masettiğini, ona nasıl kalbolduğunu daha iyi ve daha derin bir kat'iyetle anlayabiliyoruz.

Besytüz Yıl Boyunca:

Istanbulun Mührü

Yazan: Behçet Kemal ÇAĞLAR

Bizans'ı İstanbul eden, Fatih'in ordusuyla beraber, surlarda açtığı gedikten şehre girişi değildir. Bizans o zaman, sadece el değiştirmiş bir şehir olur, Bizans kalır giderdi. Bizans'ı İstanbul eden, burada gelişen Türk san'atı, Türk hayatı, kısacası Türk folklorudur.

Daha İstanbul alınmadan önce, asırlarca Türk masallarında ve destanlarında İstanbul yer yüzü cenneti olarak gösterilmiştir. Dünyaya güzeline düşünde görüp onun aşkıyle yola düşen masal şehzadelerinin her birinde biraz İstanbul aşığı genç Fatih'ten izler vardır. Battal Gazi menkubesi, bu, Anadolu'ya yerleşmeğe başlayan Türklerin İstanbul'a doğru akışlarının halk muhayyilesine vurmuş bir çağültisidir. Tarih içinde, dünyanın üç kıtasını damgalamış olan Türk atının nahı, ya İstanbul topraklarını öpmüş de yola çıkmış, ya İstanbul topraklarını öpmek için kendini parlatmakta bulunmuştur.

Halk türkülerinin çoğunda İstanbulun adı geçer. İstanbulun denizi, İstanbulun havası, İstanbulun güzelli, bu türkülere bir başka çeşni getirir.

**Dut ağacı boyunca
Dut yemedim doyunca
Kahrolasın İstanbul
Güzelin yok hayunca!**

Kitasındaki (kahrolasın) diye gönlü yana yana çıkan güzel bedduayı, Tevfik Fikret'in sesindeki beddua kadar olsun kıvrak ve girilri bulmıyan zavallılar, bunu söylerken (şen olasın) falan diye değiştirmeye kalkadursunlar; bu kıta bile Anadolu hayalinde İstanbulun eşsiz yerini belirtmeye yeter ve İstanbulu rüyasından başka yerde görmesi

kısmet olmayan iç Anadolu kadını, onu ekeğinden kıskanır; para kazanmak için İstanbul'a gidip de bir türlü gelmek bilmece mektubunu seyrekletiren sevdiğine şöyle beddua yazar gönderir:

**Ahiratte İstanbul yok kaçasın
Yalan gerçek defterini açasın
Galata köprüsü sanıp sıratı
Başın döne cehenneme uçasın!**

Karagözünden orta oyununa, semai kahvesinden Kızkulesine kadar, her şeyi ve her tarafla İstanbul, folklorumuzun içindedir, başında. Ve zaten, İstanbul fethini, kuru tarihin hâdişesi olmaktan çıkarıp, masallaştırarak, destanlaştırarak, halk muhayyilesine ve çocuk ruhuna maledecek olan şey de fetihteki halk harikalarını işlemek ve yaymak olacaktır:

Onsekiz sekbanlar, Ulubatlı Hasan, Denizaptal, Akşemseddin, Karacaahmet, Albayraklı, Bunları yalnız mezarlarında değil, mum yakılan birer taassup umacısı olmak için tan çıkarmak, bunlara halk muhayyilesine ilk aksettikleri Alp Eren (Kahraman Durmuş) simasını yeniden vermek, bu ihya edilmiş masallar ve destanlarla İstanbul folklorunu zenginleştirmek, folklorumuza İstanbullu tekrar tekrar getirmek gerektir.

İstanbul oyunları, İstanbul türkülleri, İstanbul evliyalari.. İstanbul'a Türk folkloru ne kazandırmıştır ve İstanbul'da Türk folkloru nasıl işlenmiş ve incelenmiş; bu, başlıbaşına bir kitap..

İstanbul, folklorumuzun damgasını yiyerek; ilişkilerine Türk görüşü ve yaşayışı, Türk zevki ve san'atı sinerek, Türk İstanbul olmuş tur.

TFA (46), Mayıs 1953

abulun Meşhur Semtleri:

Fatih ve Beyazıt Semtleri

BAYAZIT

Bayazıt semti, Fatih'in oğlu İkinci Bayazıt tarafından burada yaptırılan ve «Bayazıt camii» diye anılan büyük mabede nisbetle adlandırılmıştır. Bayazıt camii'nin inşasına 1501 senesinin Temmuz ayında başlanmış, inşaatı dört yıldan biraz fazla sürmüş ve bina 1505 senesinde tamamlanmıştır. İstanbul'daki Türk medrehselerinin en güzellerinden biri olan Bayazıt camii'nin plânlarını yapan ve sonuna kadar inşaatı kontrol altında bulunduran mimar Hayrettindir. Bayazıt camii'nin temeli atıldığı zaman mimar Hayrettin ikinci Bayazide bulunmuş:

— Padişahım mihrabı nasıl kuralım?

İkinci Bayazıt mimar Hayrettine cevap vermiş:

— Şu ayağıma bas!

Mimar Hayrettin padişahın ayağına basınca hemen Kâbeyi görmüş, bunun üzerine padişahın ayaklarına kapanarak Kâbeye göre mihrabın kametini tayin etmek suretiyle mihrabı kurmuş.

Bayazıt camii tamamlandıktan sonra ilk Cuma günü İkinci Beyazıt camii doldurmuştu.

— Aranızda bütün ömründe ikindi ve yat namazlarının sünnetlerini hiç bırakmamış olan kim varsa o imamlık etsin, demiş. Fakat imamlıktan kaçınan kimse çıkmamış. O zaman İkinci Beyazıt:

— Çok şükür, gerek barış, gerekse savaş zamanlarında olsun hayatımızda sünnetlerini hiç bırakmadık, diyerek mihraba geçmiş, yaptırdığı camide kılınan ilk Cuma namazında kendisi imamlık vazifesini de yapmış.

Bayazıt camii'nden bahsederken doğrudan doğruya İkinci Bayazıt ile ilgili olan şu menkıbeyi de hatırlıyoruz: İkinci Bayazıt, padişahlığı zamanında ölümünden yedi sene önceye kadar et yememişti. Bir gün canı paça istedi, paça ile suur ve iradesi âdeta boğuşuyor, fakat İstanbul fatihinin oğlu suur ve iradesiyle paçasını yenmeği biliyor, paçaya iltifat etmedi. Nihayet bir sabah sirkeli ve sarımsaklı paça getirtti, nefesine karşı:

— Ey nefis, işte paça geldi, istersen çık, deyinca ağzından gelinceye benzeyen iki küreğü kör bir mahlûk çıktı, sahanın kenarına

Yazan: M. Halit BAYRI

geçerek paçanın suyunu emmeğe başladı. Açlığını giderince İkinci Bayazıtta doğru koşarak ağzından içeri girmek istedi. Padişah eliyle vurup yere düşürdü, yerde toparlanıp yatarken Bayazıt:

— Şunu vurun, diye adamlarını çağırdı, masatçıları başı gediginin gençleri yetiştiler, Bayazıtın nefesini ayakları altında öldürdüler. Vaktin şeyhülislamı:

— «İnsanı kâmil bu nefsi ile muazzezdir, nefis insan vücudunun rûknüdür» diye fetva verdi. Bu sebeple İkinci Bayazıtın nefsi yıkandı, kefenlendi, cenaze namazı kılındı ve ondan sonra gömüldü. Bu hâdiseden dolayı halk arasında «Sultan Bayazıt iki kere öldü, iki kere namazı kılındı» diyenler vardır.

İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk ve Tıp Fakülteleri Bayazıtta eski Harbiye Nezareti binasında çalıştıkları gibi, yanan Zeynep hanım konağının yerinde inşa edilen Edebiyat ve Fen Fakülteleri binaları da yine bu semtin sınırları içindedir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı Eczacı ve Dişçi okulları Bayazıtta Osmanlı imparatorluğunun umumiyatında darma kumandanlığı binasını, Askeri Tıp okulu da Maliye Nezareti binasını işgal etmektedir. Bu semtte biri Milli Eğitim Bakanlığınca, biri de İstanbul Belediyesine ait iki umumî kütüphane vardır.

İstanbul Üniversitesi Hukuk, İktisat ve Tıp Fakültelerinin işgal ettiği eski Harbiye Nezareti binasını çevreleyen meydan'daki Bayazıt kulesi, 1829 tarihinde İkinci Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Bu kule Süleymaniyede, Yenigöri ocağının kaldırılmasından önce Yenigöri ağaları oturduğu için «Ağa kâpisi» denilen Osmanlı İmparatorluğunun son şeyhülislamlık dairesi içinde idi. Yenigöri ocağı kaldırılınca kule Bayazıtta Harbiye Nezareti meydanında ahşap olarak inşa edilmiş, bu ahşap kule çok geçmeden yandığundan yerine şimdiki mermer kule kururulmuştur. Bayazıt kulesinin yüksekliği elli metredir. Yüz seksen basamaklı bir merdivenle çıkılan büyük salonundan İstanbul hemni her tarafı çok güzel görünür. Kule bugün yangınları itfaiye teşkilatına haber ver-

Tekkeler ve İstanbuldaki Son Durumları

Yazan: Murat URAZ

Türkiye Cumhuriyetinde tekkelerin faaliyetlerine 1926 yılında 677 sayılı kanunla son verilmiştir. Tekke, Dergâh, Mesnevihane, Mevlevihane, Semahane gibi adlar taşıyarak çeşitli tarikatların hay ve huyuna meydan olan bu binalar; devlete intikal ettikten sonra daire, okul gibi hayırlı işlerde kullanılmış ve yahut bazı zaruri iskânlara tahsis edilmiştir.

Tekkeler kapatıldığı yıl İstanbulda (208) kadar tekke binası tesbit edilmişti. Bu binaların büyük bir kısmında tarikatlar faaliyetinde bulunmakta idi. Az bir kısmı ise daha evvelden bilinmeyen bir takım hususî sebeplerle faaliyetlerini terketmiş ve binaları da seyherlerinin veya mütevellilerinin istismarına iyi birer vasıta olmuştu.

mekle vazifeli bekçilerin tarassut merkezidir.

FATİH

Bu semt adını, Fatih İkinci Mehmedin yaptırmış olduğu camiden almıştır. Fatih camii, Bizanslıların Ayaapostol - Havariler kilisesiyle Bizans imparatorlarının türbesi olan yerde kurulmuştur. Şimdiki cami pek yakın olan Bizans kilisesi, İstanbulun fethi üzerine bir müddet patrikhane olarak kullanılmış, 1455 senesinde patrikhane buradan kaldırılmış, bugün «Fethiye camii» denilen Bizans kilisesine nakledilmiştir. Bunun üzerine Ayaapostol kilisesi ve imparatorlar türbesi yıktırılmış, Fatih caminin inşasına başlanmıştır. 1463 senesi Mart ayında başlayan inşaat sekiz yıl sürmüş ve 1471 senesi Ocak ayında tamamlanmıştır. İlk Fatih caminin mimarı Ali Sinan, yahut Mimar İlyastır. Fatih'in kurdurduğu cami 1766 senesinde vukua gelen büyük zelzelede harap olmuş, temeline kadar yıkılıp 3. cü Mustafanın iradesiyle şimdiki cami eskisinden daha geniş olarak yapılmıştır. Bu ikinci caminin inşasına 1767 senesi Temmuz ayında başlanmış, dört sene süren inşaat 1771 senesi Nisan ayında sona ermiştir.

Fatih camii civarında bir de Hafızpaşa camii vardır. Bu cami yapıldıktan sonra Hafızpaşa bir gece rüyasında Fatih'i görmüş; Fatih: «Niçin benim camimin yakınında cami

İstanbulda bu tekke binalarının bulunduğu yerlere göre sayıları şöyle toplanabilmektedir :

Uskûdar bölgesinde 41, Eyüp bölgesinde 29, Fatih bölgesinde 23, Şehremini ve Meriç bölgesinde 11, Kasımpaşada 11, Davutpaşada 6, Aksarayda 5, Beylerbeyinde 5, Unkapanında 4, Beşiktaş, Haseki, Yakacık, Çağaloğlu, Sultanahmet, Beykoz, Çamlıca, Sultanselim ve Topkapıda 3'er, Yedikule, Galatasaray, Fındıklı, Eğrikapı, SiliVRikapı, Sütlüce, Rumeli, elihisar ve Edirnekapıda 2'er, Yıldız, Koska, Tophane, Ayasofya Cihangir, Merdivenköy, Dolmabahçe, Taşkasap, Kartal, Balat, Alibeyköyü, Sirkeci Salkımsöğüt, Emirgân, Lâleli, Sineklikbakkal, Çenberlitaş, Vezneciler, Çengel

yaptırarak cemaati aldın?» diye Hafızpaşaya çıkışmış ve paşanın boynunu vurdurmuş. Hafızpaşa uyanınca rüyasını tabir ettirmiş. Aradan yetmiş günlük kısa bir müddet geçince rüyanın aynı çıkarak Hafızpaşa vefat etmiş, cenazesi gömülürken mezarının kenarından bir taş düşüp paşanın başını kılıç gibi kesmiş.

Fatih semtinde biri Türk devrine, öteki Bizanslılar devrine ait iki âbide vardır. Türk devrine ait âbide «Tayyare âbidesi» dir ki Tayyare âbidesi, birinci dünya savaşı başlangıcından önce 1914 senesinde Osmanlı Harbiye Nezaretince İstanbul ile Kahire arasında tertiplenen uçak seferinde şehit olan deniz yüzbaşı Fethi, topçu teğmeni Nuri ve Sadık adlarını yaşatmak amacıyla ve İstanbul halkının para yardımıyla yaptırılmıştır.

Bizanslılar devrine ait âbide ise «Kıztaşı» dir ki, Fatih tramvay istasyonundan Saraybaşı nebaşına doğru gelinirken sağda üçüncü sokakın nihayetinde ve bir kaç yolun birleştiği noktadadır. Bu sütun eskiden hususî bir evin bahçesinde iken 1908 senesinde çıkan Çirçir yangınından sonra sokakların tanzimi sırasında bulunduğu yer küçük bir meydanlık haline getirilmiştir. Kıztaşı, üç basamakla mermer bir kaideden ve on metre yüksekliğinde yekpare bir granit sütun ile yine mermer bir başlıktan mürekkeptir.

ay, Anadoluhisarı, Erenköy, Nişantaşı, Cibacı, Bulğulru, Kanlıca, Taksim Sıraserviler, Basköy, Cerrahpaşa, Kadıköy, Yeniköy ve Merkezefendide 1'er.

Bu da gösteriyor ki, tekkeler İstanbulun her tarafına geniş ölçüde kök salmış ve daha çok Üsküdar, Eyüp ve Fatih taraflarında kekketli bir hal almış bulunmakta idi.

Bu tekkeler; büyüklüklerine veyahut hangi tarikata ait ise o tarikatin teşkilâtına ve icaplarına göre bir takım dairelere ve odalara ayrılır idi. Bu ayrılma genel olarak şöyle gösterilebilir:

Harem daireleri, selâmlık, kafes daireleri, odalarında hünkâr mahfili, postnişin odası, odası, derişan odaları, misafir odaları, derişan odaları, semahane, zikirhane, dedegân odaları, çile hücreleri, ismicelâl hücreleri, muvakkithane, mutbah, hamam, kahve odası.

Tekkelerin içinde görülen vazifeler her ne kadar tarikatlara ve onların ibadet tarzlarına göre farklı olabilirse de vazifelileri ve tekke mensuplarının isimlerini şöyle bir umumî kadpaşında de toplamak mümkündür:

Postnişin, Baş Dede, Dede, Baş Halife, Halife, Zaviyedar, Pervane, Çilekeş, Can, Erceği, Erçiceği, Meydancı, Müşahip, Muhürî, Derviş..

Beştaşilerde ise şöyle babalıklar vardır: Kilerevi babası, Aşevi babası, ekmekevi babası, Mihmandarevi babası, Atevi babası, ekmevi babası.

Tarikatlarda (baba) tabiri yaygın ve önemli yer tutmaktadır. Tarikat mensuplarından bazı tanınmışlara; baba adıyla birlikte takım vasıflar da verilir ve bu vasıfların birleşimi birer menkıbe ile ilgili bulunurdu. Aylak baba, Uçuruk baba, Erdi baba, Ördek baba, Kartal baba, Rahvan baba, Karyacı baba gibi..

Eşyalara gelince; bilhassa Bektaşilerde posta (Post) gelirdi. Post bir ananeyi taşıyan makam ifade ederdi. Hazreti İbrahim; oğlu maili kurban edeceği sırada bunun yerine tek tarafından kurbanlık bir koyun gelmesi için menkibelere yol açmış idi.

Bektaşilerce belli başlı postlar şunlardı: Baba postu, aşçı postu, ekmekevi postu, derişan postu, kahveci postu, kurbançı postu, şabet postu, meydancı postu, türbedar postu, ayakçı postu, mihmandar postu.

Bundan başka levhalar, birer remz halinde ki, acayıp resimler, boynuzlar, çeşitli şamdanlar, seccadeler, avizeler, kandiller ve fanuslar da teke eşyaları arasında bulunuyordu.

Giyim eşyaları ile teferruatının belli başlıları da şöyle toplanabilir:

Entariler, abalar, haydariyeler, külahlar, çeşitli taclar (Fahir taç, Edhemi taç, alevi taç, Elifi taç...) Tığ, tığbent, kemer, şiş, topuz, teber, keşkül, menkûş, teslim taşı.

Cumhuriyet idareimizin yaptığı büyük ve hayırlı inkişâplardan birisi de tekkelerin kapatılması olmuştur. İslâmîliğin zuhurundan sonra; tasavvuf sistemi etrafında türeyen ve çeşitli kanaatleri temsil eden tarikatlar, bütün İslâm diyarında olduğu gibi Türkiye'de de geniş yer almış, Türk topluluğunun umumî havasında, kültüründe ve edebiyatında ağır tesirler yapmıştır.

Tekkeler, Türk milletinin gelişmesini asırlarca köstekleyen birer tenbelhane ve hattâ çokları da birer sefahat yuvası haline almıştı.

Bunun bir misâlini (Kâşifülesrar) daki şu bir kaç satır içinde görmek mümkündür:

(... Bu vukuatı müeyyit mesmuatımızdandır ki, himmet arayan taifei nisadan birini Bektaşî müntesibelerinden biri «bizim baba sihîr bilir» diyerek intisaba teşvik eylediklerinde ol avret dahi liçli-ii intisap tekkeye dahil oldukça «soyun baba geliyör» dediler. Avret dahi her ne kadar mümânaat ettiyse de «sakın ha buradan sır çıkmaz, cenazen çıkar» deyu ihafe eyledikte ol avret dahi üryan olup teslim olmuş, babayı merkurm (Sır odasında) merdiven başında abdesthane arasında fiili şeni icra eylemiş ve nihayet ol avret rehber olan kadından «bu nasıl keyfiyettir» deyu sual ettikte «haşa sümme haşa Hazreti Ali, radiyallahu anihî, Hazreti Fatma, Radyaallahüanhaya bu usul üzere muamele eylediğinden babanın muradı Hazreti Alinin sünnetini icradır. Yoksa kötülük değildir» deyu cevap eylemiştir. Hâşî bunlarda hal ve hirmet olmadığından herbiri bir türlü desise ile nası idhâl ettikleri beyandan müstağnidir.) Sahife: 30.

Asırlarca halk kültürü ve gelenekleri üzerinde rol oynamış bulunduğu için burada kısaca bahsedilen bu tekkeler; işte böyle duruma girmiş ve ahlâksızlar yuvası olmuş müesseselerdi.

Bekçi Baba Destanları

— IV —

SILA-İ RAHM

1
Bakın ne der bekçi peder
Sizlere çok niyaz eder
Verdiğiniz bahşış ile
Her sene silaya gider

2
Siladan gelir düşünür
Uyuzlar gibi kaşunur
Bayram gelsün deyu bakar
Bir kâr etmeye üşünür

3
Siladan gelince hızan
Görenler zanneder mızan
Ne bakarsın ramazana
Köpek sürü akça kazan

4
Silasın eğince nolmuş
Gözleri yaşlı dolmuş
Bekçi elin bahşışile
Bir çiftceğiz öküz almış

5
Bir şey söyleyim gülecek
Bekçi gayrı çift sürececek
Bu yıl bahşışı yeterün
Nüzul avarız verecek

6
Silaya gider her sene
Bana der ki söylesene
Farayı çokça istiyor
Harcı çoğalmış bu sene

7
Bostan almış keleş yok
Bir bağ almış hereği yok
Bir ev almış damı delik
Dört divarı direği yok

8
Oğlun evlendirecektir
Cümle harcin görecektir
Şimdi bir ip almış hele
Çamaşırım serecektir

9
Arı gayreti gödelim
Her şeyi hazır edelim
Silaya gidersen bekçi
Seninle bile giderim

10
Sen bana darılma sakın
Yammdan ayrılma sakın
Yayan gidilmez a bekçi
Bir de sümendüfer yapın

11
Ben at alayım sen eşek
Gidelim Erzuruma dek
At almağa akçan yetmez
Yayalıkta çekme emek

12
Ağalara yalan lâzım
Atına bir kolan lâzım
Bahşış verirse ağalar
Eşeğe de palan lâzım

ESNAFLAR

1
A bekçi tanıma bahtına
Bilürmüsün kaçır sene?
Diba kumaş kestirelim
Gel gidelim bedestene

2
Han'a girmiş çuhacılar
Alt tarafı kaşıkçılar
Kürkçütere şaşım kaldım
Üst tarafı aynacılar

3
Kati çoktur kuyumcular
Etrafında kolancılar
Sırmakeşle takyaçılar
Ne hoşçadır yağlıkçılar

4
Vardım baktım sahaflara
Sözüm yoktur esnaflara
Mestle, papuç lâzım oldu
Sapıverdım kavafllara

İstinsah eden: Naci K

5
Esnafta çoktur hacılar
Zinetlidir yorgancılar
Hallaçlar pamuğun atar
Tepe dükker kavukçular

6
Şaşırıldılar meyancılar
Tarbuşcular abacılar
Bit pazarında gezizür
Ara yerde nalçacılar

7
Mutaflarla sorguççular
Bir sırada kalpakçılar
Haffaflara karşı karşı
Gayet çoktur koltukçular

8
Çalınsa dinlenür sazlar
Yarın geyerler beyazlar
Ara yerde kalmış gibi
Çadircılarla kazazlar

9
Parmak kapu eskiciler
Üstü yanında okçular
Altı yanında sultanım
Destereci, keserçiler

10
Kapudadır helvacılar
Kapu içinde kürkçüler
Sultan Bayezide geldik
Andadır usturacılar

11
Kebabçile lekeçiler
Arasında tavukçular
Fincancılarla acemler
Kâğıtçılarla miskçiler

12
Eski saray kazancılar
Sırt hamamı örücüler
Baştan başa uzun çarşı
Hoşça düşmüş hasırcılar

13
T'an etmesün bizi eller
Daim medh eylesün diller
Selman pâk küçekleri
Her yerde vardır berberler

BAŞTIRMALARI

14
Halle gezmekte bekçi
Naf olur mu eleğçi
Kapanı yanındadır
Andakçılarla tüfekçi

SİMKKEŞHANELER

1
Kâçılın gör unvanını
Evl cevahir kâmmı
Eğit eylesen gerek size
Sırmakeşler evsafını

2
Kâçılın ayle seyran
Her birinde hurî gulman
Kâçıldıkları önderinde
Kâçıldıkları belli ayan

3
Kâçıldılar bilir işini
Kâçıldılar eğer başım
Kâçıldıkları belli hele
Kâçıldıkları gördüm peşini

4
Kâçıldık üstünde milleri
Kâçıldık zikreder dilleri
Kâçıldık sırma çekerler
Kâçıldık erkânı yolları

5
Kâçıldık diş delik düzer
Kâçıldık elden ele gezer
Kâçıldık kırılınca elde
Kâçıldık stadı canından bezer

6
Kâçıldık vasfedeyim sana
Kâçıldıkları kârgir bina
Kâçıldıkları bulmuş yolun
Kâçıldık erkân koşmuşlar ana

7
Kâçıldık oynar elleri
Kâçıldık taze gülleri
Kâçıldık ender hayal çeker
Kâçıldık sırma telleri

8
Kâçıldık epusu âlidir âli
Kâçıldık herunu değıldir hâll
Kâçıldık bölüğü kılâpdancı
Kâçıldık aların da belli hâli

9
Kâçıldık esme lutfun gedaldardan
Kâçıldık eslayalım dualardan
Kâçıldık sırmakeşhaneyi
Kâçıldık etsün hatalardan

10
Sorarsanız dahi ne var
Matrakî'la örsü de var
Ey benim ağa efendim
Sözlerimiz buldu karar

11
Güzar etsen Şam ve Halep
Var mıdır nazrlı acep
Sırmakeşlerin ahvalın
Nakledeyim sizlere hep

12
Üç kat yapılmış odalar
Sözümüz mazur tutalar
Niyazımız ağalardan
Bahşışçığımi atalar

MİRAS YEDİ

1
Göş edin bu makalimi
Söyleyim size halimi
Bir miras yediye çattım
Nakledeyim ahvalimi

2
Bir bezirgân oğtu lmiş
Üçyüz kise miras yemiş
Günde on kuruş atarak
Belki onbeş olur demiş

3
Gayetle cömert dediler
Hayli gürbüz mert dediler
Dahi bir bunca toycadır
Duymadı bir ferd dediler

4
Su gibi altun harç eder
Kalmamış kalbimde keder
Bunca malı cemeylemiş
Oğlum yesin deyu peder

5
Bana bunu bildirdiler
Ağlar iken güldürdüler
Züğürtlükten ağlar iken
Gözüm yaşım sıldirdiler

6
Bir halle varup çattım
Takyamı gökderem attım
Kapu önünde bir gece
Eşiğe yaslanup yattım

7
Çıktı beni seyreyledi
Bunda ne ararsın dedi
Aldı beni girdi eve
Lutufu bana söyledi

8
Bana dedi hiç çekme gam
Sana gel bin kuruş verem
Bezirgân edeyim seni
Züğürtlükten çekme elem

9
Dedim oldum bir bezirgân
Bana kimler olur akrân
Kimseye baş eğmez oldum
Gözümde görünmez yaran

10
Gezdim anıla subhü şam
İki ay görüştüm tamam
Bir parasın alamadım
Hilâf değıldir bu yaran

11
Her seher kahveye gelür
Yaran ile ülfet kılur
Kahvaltısın sorarsın
Bir akçelik simit alur

12
Kendisi yer eller bakar
Sende bir gül görse koklar
Sim'din yarısın yeyp
Yarısın koynuna saklar

13
Kimse bilmez baş akçasın
Koparmaz dağ taş akçasın
Benden almağa başladı
Her hafta tıraş akçasın

BAKŞİŞ

1
Nâlesin gör cânü tenin
Bir bülbülyem gülşenin
Ben ne gedayım sultanım
Söyleten lutfundur senin

2
Medh eylerim her dem senin
Kıldım feda canı teni
Budur niyazım sultanım
Bağşışle mesrur et beni

3
Olalım bu söze kall
Lutfu hüdaya yok hall
Bekçi su gibi akayor
Olmağa ihšana nall

4
Bekçi su gibi akayor
Fenere mumlar takayor
Bağşış gelür deyu daim
Bekçi yollara bakayor

5
Bekçinin ağırdır başı
Ayağı görmüyor taş
Bağşış deyu baka baka
Bekçiniz de oldu şaş

6
Gülşeni dehrin güldür
Bağı cihan sünbülüdür
Lutfunu ümit eylemiş
Bekçiniz ihсан kutudur

7
Hanel dil mamür olsun
Daim gönül mesrur olsun
Yarın gece sohbet baki
Bu kadarca mazur olsun

(Devam edecek)

İstanbulda Eski Ramazanlarda Karagöz

Yazan: Münir Süleyman ÇAPANOĞLU

Eski yıllarda Ramazan büyükler için dua ve ibadet ayı olduğu kadar küçükler için de eğlence ve neşe ayı idi. Hele Karagöze gitmek, Karagözün tuhaflıklarını seyretmek, en birinci eğlencelerdendi.

Mahalle kahvesinin, bir kiraathanenin, bir çadırın bir köşesine konulan bir dört köşe bir beyaz perdenin karşısında Karagözün sesini işitmeden, ikide bir başından arkaya doğru düşen ışıklağını görmeden, yürekleri sevinçle hoplar, dudaklarında tebessümler çiçeklenirdi.

Perdedeki göstermelik kamyaz ve def gü-rütüleriyle kaldırıldıktan sonra Hacivat, perde semailerinden birini okuya okuya perdeye çıkar, sert bir sesle:

— O, hay Hak. Çok şükür yetişirene, mübarek Ramazana kavuştuk!

Dedikten sonra perde gazellerinden birini okurdu:

**Kurulu sahneyi ummana seyran perdesi,
Çok cefa lera olur cumbüşü harcan perdesi.
Bir kussa destandır eşarı nazmım benim,
Kimlere şâyeste bu, kimlere nihan perdesi.
Zâhîr bir kez temaşa eyleyip sen ibret al,
Gör ne suret gösterir âyinei devran perdesi.**

Perde gazeli deyip geçmeyiniz. Bunlar, musikinin herhangi bir makamıyla okunan ve muhtelif makamlarda dolaştıktan sonra bir makamda karara bağlanan aşıkâne, açık, saçık, sarhoş işi gazellerden değildir. Perde gazelleri ilâhî aşkı terennüm eden, dünyanın geçici olduğunu söyleyen, yol gösteren, nasihat veren şeylerdir.

Buradaki özü, mânayı ve incelikleri anlayabilmek için felsefe ile uğraşmak lâzımdır. Tasavvufu bilmiyen, Rıza felsefesinden anlamıyan, insanlığın kemal mertebesi olan «İz-zeti nefis»e ulaşmıyanlar bunlardan bir şey anlamazlar.

Perde gazelleri iyilikleri gösterir, iyi düşünen, iyi gören, kâmil ve aklı başında bir insanın geçici şeylere aldanmayıp, dünyanın göz kamaştıran şeylerine ehemmiyet vermiyip hakikate inanmayı, daima çalışıp kazanmayı şîâr edinmesi lâzım geldiğini haykırır. Kısa görüşlü cahiller gibi, realitenin yalnız dışına çıkmayıp, üzerine, içersine bakmayı

tavsiye eder. Hakikat dışta değil, içtedir, özde gizlenmiştir, der.

Perde gazelinin arkasından:

**A benim âfet-i cânım aman,
Ah yoluna feda bu canım aman,
Dil-i dost, kalb-i vicdanım aman
Ah yoluna feda bu canım!**

Diye şarkımsı bir şey okuduktan sonra «Hu-zuru hâziran, cemiyeti irfan, vakti sâfayı merdan» başlangıcıyla o gece Karagöz oyununu seyretmeğe gelenleri selâmlar, bu arada şeytana lânetler, yezdâna hamdüsena eder, Padişaha hulus çakıp dua etmeyi de unutmazdı.

Dua faslı bitince, «Evvelâ resmeyledim resmi zilâl, perde kurdum, şem'a yaktım, gösterem zıllı hayal, Şeyh Küsteridir pirimiz, talim etmiş bilsin diye, ehli hâl, demem o değil, ben bendeniz, eli yüzü yumuş, elfazı düzgün, musahabeti tatlı (Bu sırada Karagöz köşeden başını uzatıp «Köpoğlu karnı ağrısı.» derdi) hâli lâtif, tavri zârif bir yarı kafadar, bir muhibb-i vefa şîâr şu meydana gelse, arabi bilse, farisi bilse, biraz da şîir ve musikiye âşına olsa, o söylese, bendeniz dinlesem, haddim olmayarak bendeniz söylesem, o dinlese, bizi temaşaya tenezzül buyuran zevk perverânı kiram da sâfayab olsalar» diyerek Karagözü perdeye davet ederdi.

Çocuklar bütün bu üvertürleri anlamadan alkışlarlar, gülerler, kakkahaları etrafta çınlar dururdu.

Hacivat, bunları okuyup söylerken Karagöz ikide bir, perdenin üst köşesinden başını uzatarak:

— Mahalleye dilenci geldi galiba!

Diyerek Hacivata lâf atar, Hacivat da âhenkle okuduğu:

**Yar bana bir eğlence,
Yar bana bir eğlence, medet!**

Tekerleme çeşnili bir beyitle Karagözü kışkırtmağa savaşırdı. Ve nihayet «Karagöz amca» ışıklağı fırlak bir halde aşağıya atlar. «Hacivat Çelebi» ile alt alta, üst üste boğuşmağa başlarlardı.

Bu boğuşma karşısında, çocukların körpe

Rumelihisarı ve Fatih'e Dair Bir Efsane

Yazan: Evliya ÇELEBİ

Boğazkesen kalesinin (Rumelihisarı) yerinde eskiden bir tepede bir eski kilise ve içinde bir rahip vardı; ama bu rahib dini Muhammediyi kabul eylemiş, havası ümmet züm-resine girmişti; üç yüz kadar rahib suretinde gizli Müslüman dervişleri delrişi olan bir papazı şehbaz idi. Edirne şehrinde Sultan Mehmedin tahta oturduğunu işitince bir varaka yazıp İstanbulu fethedecek Ni'mel Emir sensin diye tebisir eylemiştir; ve, burada bir kale ve Akdeniz Boğazında iki kale bina edip İstanbulu iki taraftan zahir bırakılmadığı takdirde şehrin aç kalacağı muhakkaktır. Azametle Edirnedeki derya misal asker ile bu bizim canibi teşrif ediniz, diye yazmıştır. Bu mektup Mehmed Hana vardıkta inşirah ve zevki derun hasıl olmuştur. Bunun üzerine Hazreti Fatih iki yerden gayret kuşağını kuşanıp sayd-ü şikâra gelerek Karadeniz sahi-

kakkahalarına ihtiyarların öksürüklü, nezleli ve pısrık sesleri karıştırdı. Sonunda Karagöz sirtüstü yere serilip kalır, Hacivat da kaçardı. Ozaman Karagöz kendi kendine:

— Aman. Aman öldüm bayıldım; çürük domatesler gibi yeriere yayıldım. Başı sivri, ortası yuvarlak idare fitilli kıyafetli herif! İki tarafının derileri patlamış bekeği davulu kıyafetli mendebur! On tanesi bir tane çeker yağmumu bacaklı musibet! Salyangoz burunlu rezil! Ne alıp veremiyorsun? Bre küstah, bre odun yapılı! Akşamdan beri karpın önünde köpekler gibi hırlayıp durdun. Köşeme çekilip ceride mübtelâ (mütalâa) ediyordum; akımı cumartesi pazarına çevirdin kaltaban herif! Geçen gün de çakırımı yamalarken bu uğursuzun gürlütüsünden şaşırılmış, yamanın bir tarafını mindere dikmişim. Bu rezil herifin suratını gördükçe hid-detim topuklarıma çıkıyor!

Karagöz böyle kendi kendine konuşurken Hacivat meydana çıkıp:

— Vay ciğer köşem, yarı vefâdarım Karagözüm, Nedir bu hiddet? Arap halayıklar gibi kendi kendine ne konuşuyorsun?

Diyerek onu yerden kaldırır ve o zaman (muhavere) yâni oyunun başlangıcında Karagözle Hacivat arasındaki mütad konuşma başlar.

linde Terkos kalesi Halicinde ve ormanında sayd-ü şikâr edip Kostantine câhi sureti dostanede nice şikâr göndermiştir. Ancak bu hisar mahallinde Rahibi Müslim ile buluşup görüştüler ve meşveret ettiler ve padişah bir şikârhane saray çiftliği bina ve inşa etmek istedikte Kostantinden elçiler gelip:

— Kayser bir sığır derisi kadar çiftlik ederse makbulümdür, ama bir sığır derisinden fazla olursa iznim yoktur, sonra sulhe muğayir iş olur, buyurdu.

Dediler. Sultan Mehmed dahi «Hay öyle olsun» buyurup Edirnedeki nice in irgad, dağları deler üstad mimarlar getirtip bu arada Edirne'de kırk, elli top dahi gizlice getirip lebi deryâda, yerli yerinde koyup üzerine otla ve çal çırpı ile örttüler. Bâdehu kale binasına mübaşeret ettiler. Sultan Mehmed, Kostantin'in gönderdiği öktiz derisini gergiye gerip ince bıçak ile çepçevre sırım çikarıp o sırımın çevirdiği yağın kayalar üzerinden hisarı inşa ederlerdi, Gene o rahibi müslim:

— Padişahım... Bu kalenin resmi benim Mehmed isimle bina olunmak gerektir... Ben bu işe kırk yıldır memurum ve ilmi mîmaride üstadı kâmilim... Ama bir ferde keşfi raz etmemişimdir!

Diyip eteğini beline soktu ve cümle ustaların başına geçti ve bu Rumelihisarını küfi hat üzere Mehmed ismi resminde bina etmiştir ki karşı Anadoluhisarı bağlarından aşıkâre görünür. Kale tamam olduktan etrafını ateşe verdiler ve kale dürri beyza gibi meydana çıktı, cümle asker kaleye girip top ve tüfek ve cephâne vesair mümmatı yerleştirdiler. Orada olan rühban dahi, papaz eşvaplarını atıp ve Muhammed sünetine ikram edip aşıkâre mü'mini muvahhid oldular. Kostantin bu hali işitince:

— Sulhe muğayir kale bina ettiler!

Diyer elçi gönderdi; Sultan Mehmed de o sığır derisinden kestiği sırımı Kostantine gönderip: İşte biz şikârhane'mizi bir sığır derisi cirminde bina ettik, ziyade varsa yıkalım!

Diye hakimane cevap verdi. Kostantin tekrar sulh etmek istedikte Mehmed Han rıza vermedi. Kostantin'in boğazından taam, geçmez oldu.

İstanbul Halk Türküleri

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Yazıma, zaruri bir tahlille başlayacağım. İstanbulda söylenen türkülerin, sanat musikişi mahsullerinden sayılması gibi bir telâkiki mevcuttur. Halbuki, sanat musikimizin (şarkı) tipi ile, bu türkülerin bünyesi ve karakteri arasında farklar vardır. Biri, sanata ait bir takım usul ve kaidenin şekil mecburiyetlerine tâbi olup, ferdi tahassüslerle bestelenerek icra edilen, daha çok entellektüel bir zümrenin musikişi; diğeri büyük halk topluluğunu ilgilendiren hâdiseler içinde mütalâa edilerek sade ve popüler bir üslupla yakılmış halk ezgi tipidir. Esasen halk türküleri vasfının, maşeri bir seciye ve karakteri haiz olmasıdır ki, kendisini doğuran saik ne kadar kuvvetli olursa o nisbetde halkın arasına yayılmış ve benimsenmiş olur. Türküler, hâdiseler karşısında yarattıkları his ve heyecanı kütleye de sirayet ettirmek ve mal etmek gibi bir kuvvet iktisab ettiği takdirde artık folklorun mahsûlüdür. İstanbul türküleri de kısmen sanat musikisinin tesiri altında az çok klâsik bir üslup ve edaya bürünmelerine rağmen, folklor vasfını kaybetmemiş memleketin her köşesine yayılarak genişleri (varyasyonlar) meydana gelmiştir. Gayet tabii olarak geniş bir kültür ve sanat merkezi olan İstanbul türkülerinde dil, fikir ve ezgi bakımlarından dünyanın en güzel şehrine has bir incelik ve zarafet bulunacaktır. İstanbulda söylenen bir çok türkülerin içinde özüne has fikir, dil ve hâdiseleri terennüm edenlerin dahi pek azı müstesna - menseleri meselesinde kesin hüküm ve karara varmak hata olur. Nasıl ki, İstanbul türküleri Anadolu ve Rumeliye yayılmışlarsa, karşılık olarak Anadolu'dan ve Rumeliden İstanbul'a gelmiş olanlar da pek çoktur. İstanbul'a her yerden gelen şıklar (saz şairi ve yerli musikiciler) getirdikleri türküler ve diğer folklor mahsûllerini, hattâ kendi deyişlerini, faaliyetlerine sahne olan han, kervansaray, semai kahvele-ri, mesire yerleri ve asker ocaklarından yaymışlardır. İstanbul'da dışardan gelen bu malzemeye karşılık, İstanbul'dan dışarıya malzeme götürmek suretiyle bir nevi kültür alış veriş ve kaynaşma da teessüs etmiştir. Şu

farkla ki, gelenler İstanbul'un kalıbına, gidenler de gittikleri yerlerin kalıbına girmiştir. Misal olarak (Kâtip) türküsünü alalım. İstanbul'da âdetâ sembolik bir türküsü olan (Kâtip) İstanbul'a has entellektüel bir kaleme efendisi veya sosyete erkeği tipini temsil etmesine rağmen bir zümrenin şarkısı olmaktadır. Anadolu'da çehre ve kıyafet değiştirerek dolaşır olmuştur. İstanbul'da: **Kâtibime kolah da gömek ne güzel yakışır** Anadolu'da (Safranbolu - Cılızların Hatca ana 90 yaş. Mahkemenin baş kâtibine yakıştırılarak):

Kâtibime setirede pantul (yahut) sırmalı çevre ne de güzel yakışır Diye söylenmektedir. Yine meselâ: **Anadoluda (Bartın Hüseyin Mutlu. 65.yaş.) (Oğlan adın) türküsündeki:**

Altına gaba döşek üstüne yorgan İstanbul'da (Kartal Soğanlı köy. Ayşe Kareser 55 yaş.)

Altına karyola üstüne yorgan Diye söylenerek, görgü, âdet ve örfe müstenit deyişmeler kaydetmektedir. İstanbul'da söylenen türküler nereden gelmiş olursa olsun, tabii olarak kendi şivesini ve lehçesini, kelime, hattâ cümle değiştirmek suretiyle alacaktır. Netice: Halk türkülerinin doğdukları yerler hakkında sağlam deliller ve vesikalar toplamadan kesin kararlar vermeğe imkân olmadığını ve türkülerin memleketin müşterek bir kültür mahsûlü ve malı sayılmaları icabettiğini burada belirtmek isterim. İstanbul'da söylenen türküler başlıca şöyle tasnif etmek mümkündür.

1 — İstanbul'un kendine has türküler (İstanbul türküleri).

2 — İstanbul'a gelerek yerleşmiş türküler (İstanbul'da söylenen türküler).

3 — İstanbul'un meşhur semt ve yerlerinin geçtiği türküler.

4 — İstanbul hasreti ve tahassüsü ile yakılmış türküler.

5 — İstanbul'a gelenin arkasından söylenen ve karşılık olarak İstanbul'a gidenlerin söyledikleri türküler (Gurbet ve sıla türküleri).

6 — Muayyen bir zümre ve iş hayatına

RAŞTIRMALARI

ait türküler (Külhanbey, Tulumbacı, Kabadayı, Esnaf türküleri, Lonca türküleri).

1 — İstanbul'un kendine has türkülerinin başında (Kâtip) türküsü vardır. Şık bir kalem efendisi tipini yaşatan, ayrıca ince ve zarif bir mizahla İstanbul'un yağmurunu, çamurunu, taassup ve dedikodusunu ve âdetlerini terennüm eden (Kâtip) türküsü, aristokrat bir devrin kafes arkası aşkını canlandırmaktadır. Sözleri ve ezgisi malûm ve meşhur olan türkünün nakarat kısmındaki (Yakışır) kelimesi, piyasada (Yarışır) diye söylenmektedir. Türküyü kendilerinden dinlediğimiz eski ve yaşlı İstanbullulardan (Samiye Güler ve Safiye Anlı) ve Edremitden (Saraylı hanım) imzalı mektup yazan bir vatandaşımız da kelimenin (Yakışır) olduğunu söylemişlerdir ki, aslı da budur.

İstanbul türkülerinin en meşhurları (Adalar sahili), (Lemanım), (Telgrafın telleri), (Kanaryam), (Aman aman bahriyeli), (Aman doktor), (Oğlanda kolunca sallama), (Oğlan oğlan kalk gidelim), (Feraçemin al yakası), (Akşam oldu yakamadım gazımı) gibi türküler İstanbul'un damgasını taşımaktadırlar. Ayrıca mâniler, keten helvacı ve macuncu deyişleri de mühim bir yekûn tutmaktadır.

2 — İstanbul'da yerleşmiş türkülerin başlıcaları (Evlerinin önu nane de maydanoz), (Gül ezerler), (Mavili), (Arabaya taş koydum), (Bülbül), (Oğlan adın Aburrahman) (Kadife yastık yüzü).

3 — İstanbul'un meşhur semtleri geçen türkülerden hatıra gelenler: (İstanbul ortasında Bekiştas), (Galatalı bir yar sevdim küğecek), (Sarayburnu), (Fındıklı bizim yolumuz), (İskender Boğazı), (İstanbul'dan Usküdara geçilir), (Aksaraya giderken kundurama kum doldu) ilâh...

4 — İstanbul hasreti ve tahassüsü ile yakılan türküler meyanında hatıra gelenler: (İstanbul'dan ayva gelir nar gelir), (İstanbul'un hamamları köşeli), (İstanbul'un minaresi mercandan), (İstanbul'dan gelir hekim), (İstanbul'du asıl benim vatanım) ilâh...

5 — İstanbul'a gidenlerin arkasından söylenen türkülerle, İstanbul'a gidenlerin söyledikleri türküler gurbet, hasret ve sılayı ifade eder. İnanılmaz bir şekilde eskiden Anadolu'ya iki has-

retin ateşi yakardı. Biri (İstanbul), öteki de (Yemen)di. İstanbul'a gidenin orada evlenip kalmaması, Yemene ise gidip gelmemek vardı. İşte Anadolu'ya yakan bu iki hasretlik atesidir ki, halkın efkârında en içli ifadesini bulan gurbet türkelerinin yakılmasına âmil olmuştur:

Ağam sen gideli yedi yıl oldu
Diktiğin fidanlar meyvaya geldi
Seninle gidenler sılacı oldu
Tez gel ağam tez gel pek katı darıdam
Gurbetde bülbül gibi ben ahuzarda-yım

(İstanbul'da: Sulhiye Kuşkavadan alın.)

İstanbul dedikleri bir kara dağdır
Mektubun gelmedi üçbuçuk aydır
Yasen gel yanıma ya beni aldır
Yol ver bana başı dumanlı dağlar
Sılada sevdiğim ah çeküp ağlar

İstanbul'a vardım da eğlenemedim
Sağma soluma çarkedemedim
Dost ile düşmanım ben bilemedim
Ah ilen vah ilen geçti günümüz
Harman sonuna kaldı düğünümüz

(Bolu - Çıknar köyü: Azmi ağadan alın.)

6 — İş hayatına ait türküler içinde esnaf türkülerini mühim bir bölüm teşkil etmektedir. İstanbul'un külhanbey, tulumbacı ve bilhassa eski devrin sahne ve oyun musikilerinden olan tipik (Kantolar) ve (Karşılamalar) ayrıca mizahi halk musikimizin entere-san örneklerini teşkil ederler.

Berber türküsü: (Ali Serdar'dan alınmıştır. Türkünün bir işkeçe varyantı da Salih Dizerden alınmıştır).

Ocak başında kaldım
İnce fikire daldım
Her kapı açılışda
Berber geliyor sandım
Ah ah a berber oğlan oğlan
Boynuma dolan

Ocak başı mermeri
Ben severim berberi
Taş eder beyleri
Mis kokuyor elleri
Ah.....

Külhanbey türküsü: (Veli Kanık'dan alınmıştır.)

Hovardayım hovarda
Savul karşımdan varda
Mantar yemem ben asla
Tosunum tosunum hayda
Anam babam kardaşım
Şöyle gel be yoldaşım, («omuzdaşım»
Tulumbacılarda)

Yedik içtik kime dedik
Hay hay dedik varda dedik

Yengem türküsü: (Kemal Emin Bara'dan alınmıştır.)

Oturmuş nazilede yengem patlıcan soyar
Patlıcanın moru da yengem pamuk ellerin
boyar
Yavaş yörü canım kuzum yengem elâlem
duyar
Aman yengem canım kuzum yengem gel
benim yanına
Kurbanın olayım yengem kuyma benim
canıma
Kışın dedin güzün dedin yengem işte geldi
yaz
Yeter artık canım kuzum yengem ettiğin
bu naz
Gönül kuşu yaramazdır yengem hiç uslu
durmaz
Aman yengem.....

Sarhoş türküsü: (Veli Kanık, Kemal Emin Bara ve Saraylı Hanım'dan alınan üç ayrı varyantını da yazıyorum).

Veli Kanık'dan:
Boyda bosun yoktur herif aman şamamasın
şamama
Ayda bir kerecik olsun herif göndermezsin
babama
Çekemem kahrımı sarhoş herif istemem
beni bırak
Kâhtaneye gitsem herif tutamazsın araba
Evi tenhaca bulursan herif takılırsın Araba
Çekemem.....

Kemal Emin Bara'dan:

Sürre alayına gitsem herif tutamazsın
araba
Para bulursun a herif rakı ile şaraba

Evde yalnız kahrısın herif takılırsın araba
Çekemem cevrimi herif mevlâ seni yok ede
Boyda boyun yok a herif şamamasın
şamama
Yıldı bir kerecik olsun herif uğramazsın
hamama
Yıkadılar bir gün herif seni tenesirde
imama

Çekemem.....

Saraylı Hanım'dan:

Ne boyun boyuma benzer herif şamamasın
şamama
Ayda bir gün âdet olmuş herif göndermez-
sin hamama
Nikâhımdan vaz geçmişim herif gönder
beni imama
Çekemem kahrını sarhoş herif istemem
beni bırak
Yarın mahkemede sarhoş herif sana atar-
lar dayak

Yahudi Kantosu: (Veli Kanık'dan alın.)

Balat kapısından yirdim içeri
Maraçalar oturmuş iki geçeli
Ande ande ande Balado no kerez şamata
Ande ande balado nokerez alışveriş
Yoktur bizde eğleniş
Tamam üç kuruş verdik Balata gidis
gelis

Lonca türküsü: (Sulukuleden: Zurnacı Sami Kokca'dan alınmıştır.)

Daracık sokakları duman bürümüş
Külhanda beyler gacçaları almış yörtümüş
Benim yarım küçücekten böyümüş
Sürü mürüden ayrılan sürmeli koyun
Döşekler yaptırđım gel yarım soyun
Yüksek minareden attım kendimi
Türlü de çiçeklerden aldım rengimi
Arayı arayı da buldum dengimi
Sürü mürüden.....

Sami Kokca'dan:

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Selâm söylen reise
Kızım versin bize

Aman Türk Ali canım gül Ali
Çalsana darbukayı
Toplasana parsayı

Semaî Kahveleri ve Meydan Şairleri

Yazan: Osman Cemal KAYGILI

Ondokuzuncu asrın meşhur saz şairlerinden Dertli İbrahim, Tavukpazarındaki Âşıklar kahvesinin tavanına asılan şairane bilmeciyi hallederek, o zaman sazşairlerinin reisliğini aldıktan sonra, ortaya onun kadar kuvvetli bir sazşairi çıktığını pek bilmiyoruz. Zaten kendisiyle beraber o devirde âşık tarzının üstadları olan Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah ve Seyrani gibi bir kaç şairden başka, bunlar ayarında bir sazşairini edebiyat kitapları da kaydetmediği gibi böyle bir şairden tam bir anlayışla ve bilişle bahsedene de tesadif olunmuyor. Yalnız ötedenberi şuradan, buradan, şundan bundan ve çoğu derme çatma bilgilerle yarım yamalak dinlediğimiz bazı mânti, semaî, koşma, destan, kalendarî söyleyenler vardır ki, onların da şahsiyetleri tam mânâsile tebellür etmiş ve eserleri toplanmış değildir.

Fakat bize öyle geliyor ki, Tanzimatla beraber Divan Edebiyatı nasıl hararetini kaybetmiş ve daha sonra nasıl durmuşsa, âşık tarzı denilen saz şiri de yine Tanzimatla birlikte hayli gevşemiş ve biraz daha zaman geçince Tavukpazarındaki Âşık kahvelerinden İstanbul çalgılı kahve denilen yerlerine sığınarak oralarda aslını muhafaza etmekle beraber şeklini az çok değiştirmek suretile 1919 - 1920 yıllarına kadar devam edebilmek imkânlarını bulmuştur.

Vakıa, eski Âşık kahvelerinin başka bir şekilde devamı demek olan İstanbul yeni çalgılı kahveleri, 1908 inkilâbından sonra hayli sarsılmış, yalpalamış ve 1910 dan sonra büsbütün sönmeğe yüz tutmuş ise de, yine köşede pucakta tektük yaşayan bu kahveler, büyük harp sıralarında bile tamamen kapanmamış ve ancak 1920 senesinin sonlarına doğru ortadan kalkmıştır.

Şimdi ben burada âşık tarzı denilen saz şirinin ondokuzuncu asrın sonlarına doğru çalgılı kahvelere intikalini müteakip geçirdiği safhaları ve oralarda yetişen ve bu güne kadar adları çoğumuza meçhul kalan maniciler, semaiciler, koşmacılar, destancılar ve kalendaricilerden bahsedeceğim.

Şurasını da ayrıca söyleyeyim ki, bunların

hemen hepsi, başta Dertli olmak üzere on dokuzuncu asrın sazşairlerinin tesiri altında çalıp söylemişlerdir. Bununla beraber içlerinden hiç biri, biraz önce adlarını saydığımız sazşairlerinin kudretini gösterememişler, onların sanatına yaklaşmamışlardır. Yalnız çalgılı kahvelerde yetişen şairler, ayaklı manî denilen manî şeklinde çok ileri gitmişler, bu tarzda eski manicileri çok geçmişlerdir. Belki bunların arasında da tektük çok güzel semailer, koşmalar, destanlar, kalendariler vîcude getiren olmuştur. Lâkin benim bildiklerim, bulduklarım, okuduklarım veya dinlediklerim içinde fevkalâde denilecek bir sanat mahsulü yoktur. Bunların hemen hepsi orta dereceyi aşmayan eserlerdir. Çalgılı kahvelerde söylenip çalınan örneklerden çok güzel ve sanatkârane olanları ise Gevherinin, Âşık Ömerin, Dertlinin, Seyraninin, Emrahın, Bayburtlu Zihninindir. Çalgılı kahvelerde böyle büyük üstaplara ait parçalar söylenip çalınırken bunlar başka bir huşu içinde okunur ve dinlenirdi. Bunları okuyan ve dinleyenlerin bir kısmı, kimin eseri olduğunu bilmeden okur ve dinler, yalnız bir üstadın eseri olduğunu anlar, ona göre okuma ve dinleme tavırları alırlardı.

Çalgılı kahvelerde arasına divan şairlerinden Enderunlu Vasif gibilerin eserleri de okunup çalınır, fakat bunların halk şairlerine vezin ve eda itibarile en yakın olanları seçilirdi. Çalgılı kahvelerde Emrah, Zihni, Seyrani, Gevherî, Âşık Ömer, Kuloğlu adlarını bilmeyenler bulunabilirdi. Ancak Dertliyi hemen herkes bilir, tanır ve ona tapardı. Bunun için Dertlinin:

Haraba kul olduk bezmi âlemde
Dünyada olsak da ölmasak da bir
Düştük çare nedir dame âlemde
Azad olsak da bir ölmasak da bir.

Diye başlıyan meşhur koşması okunup çalınırken bütün başlar yere eğilir, gözler yarı kapanır, gövdeler put kesilirdi. Sonra yine Dertlinin:

Sakıya camında nedir bu esrar
Etti bir katresi mestane beni
Şarabı lâlde ne keyfiyet var

SÖĞÜK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

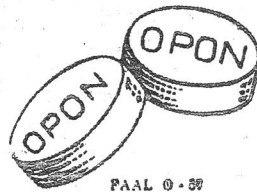
OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago ağrılarını teskin eder. Bayanların muayyen zamanlardaki sancı ve rahatsızlıklarında faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI



OPON

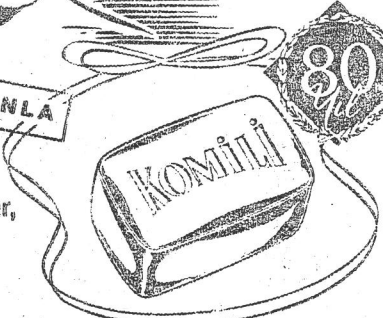
günde 6 tablete kadar alınabilir



Yalnız
artistlerin
değil
sizin
cildiniz de

BU SABUNLA

güzelleşir
Kadife gibi yumuşar,
Taze, temiz ve
Cazibeli olur



Beta
fazlı
KOMİLİ
TUVALET SABUNU
Daha iyi...Daha ucuz...

Sabun bitinceye kadar kokusu devam eder.

Nezmi Kemih Tel. 220786 İSTANBUL

1960 YILINDA

70

APARTMAN
DAİRESİ
ve

5.200.000
LIRA

cem'an
8 milyon

TÜRKİYE  BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

8 Eylül Akşamına Kadar
3 Çekilişte

CEMA'AN

750.000

Liralık ikramiye

TÜRK
TİCARET
BANKASI

Yıllık abonesi: 6
altı aylık abonesi: 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.

ÖMÜR
BOYUNCA
AYLIK
GELİR
VAKIFLAR BANKASI

T. C. ZIRAAT BANKASI

Kuruluş tarihi : 1863
Sermayesi :
750.000.000 TL.

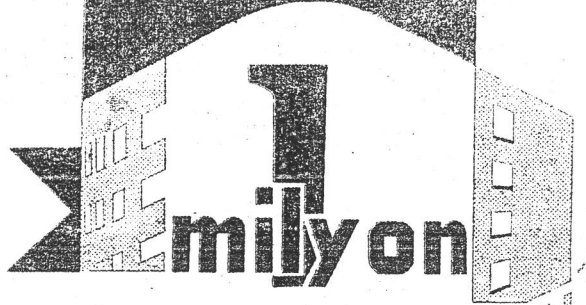
Yurdun her tarafında
Sayın Müşterilerinin
emrindedir.

T. C. Ziraat Bankası
Şube ve Ajansları ayın
zamanda

BAŞAK Sigorta

nın da acenteleridir.
Tasarruf hesapları için
en dolgun ve zengin
—para ikramiyeleri.—
Vadelilerde her 50, vade
sizlerde her 100 lira için
ayrı bir kur'a numarası
verilir ve bu numaralar
keşidelerden 5 gün evvel
— öğrenilebilir. —

1960 da



1 milyon
800.000 liralık

Apartman daireleri Göztepe
Bağdat caddesi üzerinde
Plaj yolu mevkiindedir.
Daireler, denizenazır, kalori-
ferli, parkeli, gömme banyolu
lüks olarak inşa edilmiştir

PARA
VE
APARTMAN
DAİRESİ

IKRAMİYELERİ

AKBANK

Vadeli her 100, Vadesiz her 200 Liraya bir kur'a numarası

SÖT VEREN ANNELER
KANSIZLIK. ZAFİYET
KLOROZ. İSTANSIZLIK
SIRACA VE NEKAMAT
İÇİN



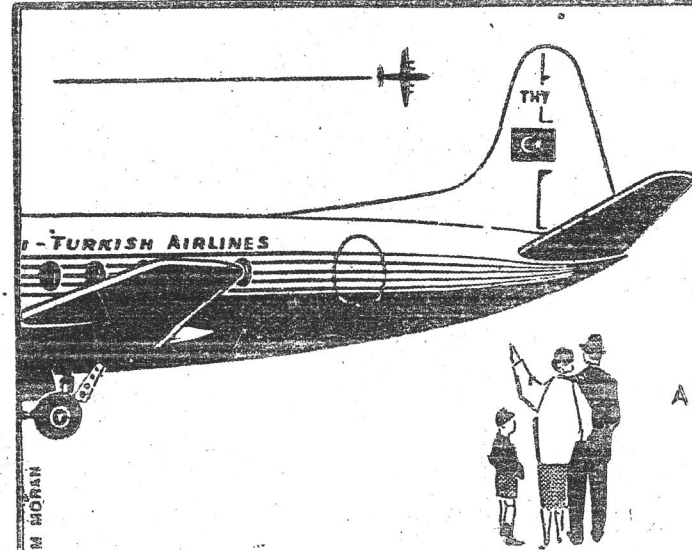
HER İŞ ADAMI, VE HER MÜES-
SESE, REKLAMLARINI İSTAN-
BUL TRAMBAY VE TUNEL İDA-
RESİNİN OTOBÜSLERİNDE,
TRAMVAYLARINDA, DİREKLE-
RİNDE VE TUNELDE YAPIYOR.
SİZ DE MALİNİZİ VE MÜESSE-
NİZİ TANITMAK İSTİYORSANIZ,
İDARE'NİN BEYOĞLU'NDA, MET-
RO HAN'DA 4. ÜNÜTÜ KATTAKI
İLANAT BÜROSU'NA MÜRACAAT
EDEREK,

I. E. T. T.

NİN VASİTA
LARINDA YER AYIRTINIZ.



- Kâğıt, karton, mukavva üzerinde yapılan her türlü ilana tarife, takvim, katalog ve broşürlere ne kadar damga, nekadar belediye ilan pulu yapıştırılır?
 - Müesseselerin asıya mecbur olduğu levhaların yıllık miktarları kaç liradır, matrahı nedir
 - Hediyelik eşyalara ait Damga ve Belediye resimleri,
 - Işıklı ve Neon reklamlarının m2 itibarile resim miktarları,
 - Dayanıklı maddeler üzerine yapılan reklamların resimleri
 - Muafiyetler, cezah haller, emsal Danıştay kararları,
 - Umumi Menfaatlere hâdim derneklerin tam bir listesi.
- Yazan: İhsan HİNÇER * 224 Büyük Sayfa, 15 Lira-
Büyük kitapçılarda bulunur. Dağıtılma ve sipariş adresi:
Yeşildirek, Sultanmektebi S- No- 17, İstanbul



% 20
AİLE
TENZİLÂTI

İç hatlarda eşiniz
ve çocuklarınızla
seyahatta % 20
AİLE tenzilatından
faydalanınız

1 GÜNLÜK YOL UÇAKLA 1 SAATE İNER

TÜRK
HAVA YOLLARI

THY